

Mihai Viorel Tudoran

Judecător dr., Președinte Secția Penală a Curții de Apel Ploiești

Teoria și practica interceptărilor și înregistrărilor audio sau video judiciare

Universul Juridic

București

-2012-

Editat de S.C. Universul Juridic S.R.L.

Copyright © 2012, S.C. Universul Juridic S.R.L.

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al

S.C. Universul Juridic S.R.L.

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOTIT DE SEMNĂTURA ȘI
ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE PE INTERIORUL
ULTIMEI COPERTE.**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

TUDORAN, MIHAI VIOREL

**Teoria și practica interceptărilor și înregistrărilor audio sau video
judiciare / Mihai Viorel Tudoran. - București :**

Universul Juridic, 2012

Bibliogr.

ISBN 978-973-127-872-8

343

REDACTIE: tel./fax: **021.314.93.13**
tel.: **0732.320.666**
e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL tel.: **021.314.93.15; 0726.990.184**
DISTRIBUȚIE: fax: **021.314.93.16**
e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

COMENZI ON-LINE,

CU REDUCERI DE PÂNĂ LA 15%

CUVÂNT ÎNAINTE

În ceea ce privește evoluția reglementară a procedurii investigativ constând în interceptări și înregistrări audio sau video utilizate în scop judiciar, vom evidenția că într-un răstimp totuși nu foarte îndelungat privit la scară istorică – în jur de 15 ani – s-a parcurs un drum „progresist”, de la o abordare sumară, dar și lacunară, a instituției introduse în Codul de procedură penală prin Legea nr. 141/1996, până la noile dispoziții ale noului Cod de procedură penală care înglobează și tratează de o manieră extrem de actuală și precisă – chiar dacă nici aceasta nu este lipsită de critici – tehnica respectivă în cadrul mai larg al *tehnichilor speciale de supraveghere sau cercetare*.

Natura ascunsă pe care o dețin interceptările și înregistrările de sunete și de imagini determină într-un mod natural contestarea veridicității capturilor respective, în primul rând de către persoanele care au fost subiecții supravegheați ai acestora, nefiind însă imposibil ca însuși organul de urmărire penală sau instanța de judecată să simtă nevoia, din oficiu, de a purcede la verificarea anumitor elemente care țin de domeniul respectiv, atunci când ele însele au dubii în legătură cu înregistrările respective și în virtutea rolului lor activ.

Dubiile, la modul general, izvorăsc de obicei fie din credința sinceră a persoanei supravegheate că este imposibil din punct de vedere obiectiv ca ea să fie aceea care apare în înregistrările audio (cele video conținând în mod evident mult mai puține condiții contestabile); fie din dorința acesteia de a se demonstra elemente de alterare a conținutului comunicativ al înregistrărilor, ceea ce conduce la lipsa totală sau – mult mai frecvent – parțială a realității concrete evidențiate prin acestea; fie, deseori, din încercarea sa de a sublinia pur și simplu inexistența anumitor pasaje mai mari sau mai mici cuprinse în procesele-verbale de redare a înregistrărilor, raportată la conținutul efectiv al suporturilor magnetice sau electronice pe care s-au stocat informațiile auditive ori vizuale.

Nu este însă exclusă – ba chiar în foarte multe cazuri chiar aceasta este realitatea din multe cauze penale – ipoteza că respectivele solicitări de verificare să aibă ca adevărat scop, în spatele celui invocat oficial, doar tergiversarea soluționării cauzei, fie aceasta încă din faza de urmărire penală, fie din aceea a judecății.

În ceea ce privește interpretarea înregistrărilor, cum legiuitorul nu face nicio derogare de la principiile binecunoscute, ele vor fi apreciate (împreună cu transcrierile și procesele-verbale de certificare) în mod liber de către organul judiciar, numai prin coroborare cu celelalte mijloace de probă, astfel încât contribuția lor la formarea convingerii va fi mai mică sau mai mare, după gradul de încredere pe care îl vor oferi magistratului că, prin conținutul lor, reflectă corect realitatea și toate împrejurările cauzei.

Sunt totuși de așteptat viitoare controverse între părți, respectiv între părți și organul judiciar, cu privire la înțelesul anumitor fraze care nu se aud prea clar, ori al unor imagini, de asemenea, neclare ori interpretabile. Este de presupus că, și în asemenea situații, evaluarea organului judiciar va fi cea care va conta, partea nemulțumită putând s-o conteste prin căile de atac.

Întreaga lucrare îmbracă un caracter dual, toate instituțiile aprofundate și discuțiile purtate făcând referire atât la dispozițiile actualului Cod de procedură penală, în vigoare, cât și la acelea ale noului Cod de procedură penală, abordarea comparativă fiind utilă, apreciez, pentru scoaterea în evidență atât a aspectelor pozitive, dar și negative ale actualei sau noii reglementări.

Caracterul original al lucrării este dat de trei categorii – să le spun așa – de elemente, și anume:

- opiniile proprii cu privire la majoritatea subiectelor tratate în lucrare;
- abordarea unor aspecte cu caracter de noutate absolută după cunoștința noastră raportat la literatura de specialitate juridică, precum:

- problema remediilor sau sancțiunilor care vizează nerespectarea diverselor aspecte cu privire la autorizarea interceptării și înregistrării de sunete ori imagini, autorul identificând un număr de opt situații potențial generatoare de probleme fără însă a avea pretenția epuizării acestora, rămânând jurisprudenței ori literaturii de specialitate să găsească și alte variante de nerespectare a dispozițiilor legale care vizează procedura autorizării.

- identificarea eventualelor consecințe ale nerespectării unora dintre dispozițiile legale privind operațiunile de redare, certificare, arhivare, consultare, copiere și ștergere a înregistrărilor audio sau video, în număr de cinci situații astfel generatoare de vicii.

- analiza cadrului și consecințelor interceptărilor și înregistrărilor audio sau video efectuate asupra unor *contacte speciale* care se bazează pe ideea de confidențialitate, cum ar fi acelea de avocat-client, medic-pacient, preot-enoriaș, jurnalist-sursă ș.a.m.d.

- introducerea în cadrul tezei a unor subiecte dezbătute anterior în literatura de specialitate, dar adaptate specificului materiei interceptărilor și înregistrărilor audio sau video.

Și pentru aceste considerente, apreciez că prezenta lucrare reprezintă o analiză extrem de riguroasă și vastă a materiei abordate, aducându-și contribuția la înțelegerea mai exactă a acestui procedeu investigativ, dar și la îmbunătățirea – inclusiv pe cale legislativă – realizării sale. Orice apelare la tehnica interceptărilor și înregistrărilor audio sau video, indiferent de domeniul în care are loc, trebuie să conducă, pe de o parte, la îndeplinirea scopului său, dar, pe de altă parte, să fie efectuată cu respectarea strictă a garanțiilor oferite de legile și tratatele pe care România și le-a însușit, cu privire la drepturile oricărei persoane la viață intimă, privată și de familie, precum și, eventual, al existenței unui proces echitabil împotriva sa.

Partea I
TEORIA INTERCEPTĂRILOR
ȘI ÎNREGISTRĂRILOR AUDIO-VIDEO JUDICIARE

Titlul I

Înregistrările audio-video, rol esențial în aflarea adevărului

Capitolul I

VALORIFICAREA JUDICIARĂ A FENOMENULUI DE COMUNICARE INTERUMANĂ

Secțiunea I

Despre noțiunea de comunicare

Procesul penal reprezintă activitatea reglementată de lege, desfășurată într-o cauză penală, de către organele judiciare, cu participarea părților și a altor persoane, ca titulare de drepturi și obligații, având drept scop constatarea la timp și în mod complet a infracțiunilor și tragerea la răspundere penală a celor care le-au săvârșit, în așa fel încât prin aceasta să se asigure ordinea de drept, precum și apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor¹.

Plecând de la această definiție, urmează să facem constatarea că atât marea majoritate a activităților infracționale care stau la baza demarării și derulării unui astfel de proces, dar și etapele propriu-zise ale instrucției penale, în sens larg, au ca fundament, am spune, immanent, ideea de *comunicare* într-o diversitate semantică a acestui cuvânt.

A comunica reprezintă, cu siguranță, unul dintre cele mai incidente și pline de implicație verbe aparținând nu numai limbii române ci, în general, limbajului universal deoarece scanează din punct de vedere semiotic o acțiune – aceea de comunicare – în lipsa căreia viața noastră nu ar avea niciun fel de sens. Fiind, prin însăși natura sa, o ființa socială, omul este condamnat încă din naștere să comunice cu semenii săi pentru a fi capabil să-și urmeze propriul destin. Evident că raționamentul

¹ A se vedea în acest sens N. Volonciu, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, vol. I, Ed. Paideia, București, p. 13. Cu privire la noțiunea de *infracțiune* și trăsăturile sale, a se vedea C. Mitrache, Cr. Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, ed. a VI-a, Ed. Universul Juridic, București, p. 102 și urm.; G. Antoniu, *Reflecții asupra conceptului de infracțiune*, în Revista de studii și cercetări juridice, nr. 2/1980, p. 143; V. Dongoroz, *Sinteză asupra noului Cod penal*, în Revista de studii și cercetări juridice, nr. 1/1969, p. 15; C. Bulai, *Manual de drept penal, partea generală*, Ed. All, București, 1997, p. 157, iar în ceea ce privește conceptele de organe judiciare și de părți, a se vedea, spre exemplu, I. Neagu, A. Crișu, A. Ciobanu, A. Zarafiu, *Drept procesual penal. Curs selectiv pentru licență*, ed. a II-a, Ed. All Beck, București, p. 95-98, 148 și urm.

poate fi aplicat nu numai speciei umane, ci și întregului regn animal, ceea ce este însă specific ființei umane fiind dat de „calificarea” mijloacelor prin care se realizează acest lucru.

Din punct de vedere strict didactic, verbul *a comunica* prezintă două caractere, cel tranzitiv, adică cel care poate avea un complement obiect direct și cel intransitiv, adică cel care nu poate avea un asemenea complement. În prima variantă a sa, *a comunica* semnifică *a face cunoscut, a da de știre, a informa, a înștiința, a spune*, iar în cea de a doua variantă, care se referă la oameni, comunități sociale ș.a.m.d. semnifică *a se pune în legătură, în contact cu ..., a vorbi cu ..., a fi în legătură cu ..., a duce la* Verbul provine ca imediată derivație din franțuzescul *communiquer*¹.

Mai departe, pe firul consecutivității logice, noțiunea de *comunicare* nu reprezintă altceva decât *acțiunea de a comunica și rezultatul ei sau o înștiințare, o știre, o veste, un raport, o relație, o legătură*².

Trebuie făcută o observație în legătură cu *relevanța* acestei ultime noțiuni legate de obiectul nostru de studiu, acela al înregistrărilor audio-video judiciare, fără însă a antama discuțiile ce vor urma relativ la aspectele terminologice ale problematicii vizate, în sensul că dacă în ceea ce privește înregistrările audio în majoritatea covârșitoare a acestora, tocmai datorită specificului lor, fie că se apleacă asupra unor convorbiri sau comunicări efectuate prin telefon sau prin orice mijloc electronic de comunicare, inclusiv, cele vizând mediul ambiantal, respectivele sunt legate indisolubil de noțiunea de *comunicare*, în ceea ce privește înregistrările video, legătura mai sus menționată nu mai este atât de pregnant pusă în valoare, prin asemenea ultime tipuri de înregistrări, fie ele statice sau dinamice, putându-se „instrumenta” și aspecte infraționale care nu se traduc neapărat în ceea ce este substanța comunicării, și anume *transmiterea unui mesaj*.

Revenind, în literatura de specialitate s-a caracterizat comunicarea ca fiind una dintre activitățile umane pe care fiecare dintre noi o poate recunoaște, însă puțini o pot defini corespunzător. S-a arătat că există două mari orientări (școli) în studiul comunicării. Prima dintre acestea vede comunicarea ca pe o transmitere de mesaje. Ea se preocupă de modul în care emițătorii și receptorii codifică și decodează mesajele, de felul în care transmițătorii utilizează canalele și mijloacele de comunicare – adică de problemele eficienței și acurateței.

Comunicarea este înțeleasă ca fiind procesul prin care o persoană influențează comportamentul sau starea mentală a alteia. Dacă efectul este diferit sau mai scăzut decât cel intenționat, această școală tinde să vorbească despre eșecul comunicării și analizează fazele procesului de comunicare pentru a afla unde a intervenit eșecul.

Cea de a doua școală înțelege comunicarea ca producție și schimb de comunicații. Ea se preocupă de modul în care mesajele sau textele interacționează cu oamenii

¹ Potrivit *Dicționarului explicativ al limbii române*, ed. a II-a, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 205, tranzitiv înseamnă „care trece”. Acțiunea exprimată de un verb tranzitiv *trece* sau *se exercită* asupra unui obiect exprimat prin cuvântul cu funcția de complement obiect direct. În acest sens, a se vedea S. Popescu, *Gramatica practică a limbii române*, Ed. TEDIT FZH, București, 2009, p. 260.

² În conformitate cu același *Dicționar explicativ al limbii române*, p. 205.

în scopul producerii de semnificație – adică rolul pe care îl au textele în cultura noastră. Această orientare utilizează termeni precum semnificație și nu consideră că neînțelegerile ar fi neapărat dovezi ale eșecului comunicării – ele ar putea rezulta din diferențele culturale dintre emițător și receptor. Pentru această școală, studiul comunicării reprezintă studiul textului și al culturii. Principala metodă de studiu este semiotica (știința semnelor și a semnificațiilor)¹.

Dincolo de teoretizarea studiilor referitoare la știința comunicării trebuie reținut că ideea de comunicare între oameni înseamnă punerea în comun a unor idei, sentimente, emoții, fapte, opinii: comunicarea umană este așadar, o comunicare de date, de semnale, de semnificații și înțelesuri. Ideile, opiniile, sentimentele, circulă de la un individ la altul, de la un grup la altul, prin intermediul mesajelor, acestea la rândul lor bazându-se pe diferitele forme ale limbajului. Limbajele, ca formă de manifestare individuală și colectivă, sunt sisteme de comunicare funcțional constituite într-un lung și complex proces psiho-social, pentru a servi fixării, exprimării și transferului de informație prin semeni.

În funcție de natura mijloacelor de vehiculare a datelor privind lumea obiectivă și subiectivă, precum și de sistemul de codificare, limbajele pot fi împărțite *ab initio* în sonore și vizuale. Din prima categorie face parte comunicarea prin vorbire, sunete și zgomote, iar din cea de a doua comunicarea prin imagini, forme, expresii mimico-gestuale, toate având la bază funcții simbolice corespunzătoare².

În ceea ce privește *procesul de comunicare*, în literatura de specialitate s-a învederat că indiferent de forma pe care o îmbracă, acesta are câteva elemente structurale caracteristice: existența a cel puțin doi parteneri (emițător și receptor) între care se stabilește o anumită relație; capacitatea partenerilor de a emite și recepta semnale într-un anumit cod, cunoscut de ambii parteneri (de menționat faptul că, în general, în orice proces de comunicare partenerii joacă pe rând rolul de emițător și receptor); existența unui canal de transmitere a mesajului.

Mesajul poate fi transmis prin intermediul limbajului verbal, nonverbal sau paraverbal.

Limbajul verbal reprezintă limbajul realizat cu ajutorul cuvintelor.

Limbajul nonverbal este limbajul care folosește altă modalitate de exprimare decât cuvântul (gesturi, mimică etc.).

Limbajul paraverbal este o formă a limbajului nonverbal, o formă vocală reprezentată de tonalitatea și inflexiunile vocii, ritmul de vorbire, pauzele dintre cuvinte, ticurile verbale³.

¹ În acest sens, a se vedea J. Fiske, *Introducere în științele comunicării*, Ed. Polirom, Iași, 2003, p. 16.

² A se vedea Gh. Epuran, *Comunicarea în afaceri – strategii, tehnici, modele de decizie*, Ed. Alma Mater, Bacău, 2002, p. 11 și 12, și D. Mihăilescu, *Limbajul culorilor și al formelor*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1980, p. 13.

³ În acest sens, a se vedea V. Tran, I. Stănciugelu, *Teoria comunicării*, Ed. SNSPA, Facultatea de Comunicare și Relații Publice „David Ogilvy”, București, 2003, p. 19. Menționăm că în legătură cu aspecte mai detaliate în ceea ce privește cele trei tipuri de limbaj folosite în procesul de comunicare vom reveni atunci când vom studia modul de interpretare al înregistrărilor audio-video judiciare, când se va face vorbire și despre limbajul criptic.

În plus, alte elemente componente ale procesului de comunicare au fost identificate ca fiind feed-backul, canalele de comunicare, mediul comunicării, barierele comunicaționale.

Feed-back-ul este un mesaj specific prin care emitentul primește de la destinatar un anumit răspuns cu privire la mesajul comunicat. Canalele de comunicare reprezintă „drumurile”, „căile” urmate de mesaje.

Există două tipuri de canale de comunicare:

1. canale formale, prestabilite, cum ar fi sistemul canalelor ierarhice dintr-o organizație;

2. canale informale stabilite pe relații de prietenie, preferințe, interes personal.

Canalele de comunicare au un suport etnic reprezentat de toate mijloacele tehnice care pot veni în sprijinul procesului de comunicare (mijloace de comunicare): telefon, fax, calculator, telex, mijloace audio-video.

Mediul comunicării este influențat de mijloacele de comunicare; există mediu oral sau mediu scris, mediu vizual.

Filtrele, zgomotele, barierele reprezintă perturbațiile ce pot interveni în procesul de comunicare. Perturbarea mesajului transmis poate avea o asemenea intensitate, încât între acesta și mesajul primit să existe diferențe vizibile. Perturbațiile pot fi de natură internă – factori fiziologici, perceptivi, semantici, factori interpersonalii sau intrapersonali – și de natură externă – care apar în mediul fizic în care are loc comunicarea (poluare fonică puternică, întreruperi succesive ale procesului de comunicare).

În procesul de comunicare, bariera reprezintă orice lucru care reduce fidelitatea sau eficiența transferului de mesaj.

În funcție de caracteristicile pe care le au, barierele pot fi clasificate în bariere de limbaj, bariere datorate poziției emițătorului și receptorului, bariere de concepție¹.

Nu vom încheia considerațiile efectuate asupra noțiunii de comunicare fără a ne referi și asupra nivelurilor de bază în care poate avea loc respectiva comunicare. În acest sens, în funcție de *poziția interlocutorilor*, comunicarea se poate realiza în mod direct, într-o formă interpersonală, cu adresă precisă și schimb reciproc de mesaje sau indirect, fără adresă la persoană, în forma producțiilor mass-media și a comunicatelor de presă. În funcție de *numărul participanților*, comunicarea poate avea loc la nivel intrapersonal, interpersonal, în grupuri mici sau în cadrul comunicărilor publice².

Din perspectiva obiectului nostru de interes desigur că prezintă importanță în primul rând comunicarea interpersonală sau aceea în grupuri mici, însă nu excludem *ab*

¹ A se vedea V. Tran, I. Stănciugelu, *op. cit.*, p. 19 și 20. În legătură cu ultimul dintre aceste elemente componente, acele referitoare la barierele comunicațiilor, din punctul de vedere al obiectului nostru de studiu prezintă importanță cu precădere barierele de limbaj care, potrivit autorilor mai sus menționați, se întruchiează în următoarele modalități:

- aceleași cuvinte au sensuri diferite pentru diferite persoane;
- cel ce vorbește și cel ce ascultă se pot deosebi ca pregătire și experiență;
- starea emoțională a receptorului poate deforma ceea ce acesta aude;
- dificultăți de exprimare;
- utilizarea unor cuvinte sau expresii confuze.

² P. Abraham, *Detectiv particular în România*, Ed. Detectiv, București, 2005, p. 50 și 51 – lucrare în care se analizează trăsăturile fiecărui tip de comunicare menționat.

initio din sfera comunicărilor ce ar putea fi relevante în instrumentarea unei cauze penale nici celelalte două tipuri de comunicare, aceea interpersonală – când persoana aflată sub observație își exteriorizează gândurile, sentimentele, preocupările sau aprecierile purtate în eul său interior realizând acea manifestare prin care se spune despre ea că „gândește cu glas tare” sau că „vorbește singură” ori aceea în cadrul comunicărilor publice – atunci când prin intermediul unor asemenea expozeuri, indiferent de suportul său scris, vorbit ori grafic, se deoalează aspecte care pot interesa organele de anchetă.

Secțiunea a II-a

Despre valoarea informativă a procesului de comunicare

Element central al existenței omului și al vieții sociale pe care acesta o desfășoară, noțiunea de *informație*, în sensul său cel mai pur se regăsește practic în oricare dintre activitățile pe care le desfășurăm în viața vigală¹.

După cum s-a învederat în legătură cu aspectul informațional al comunicării, comunicarea și informația reprezintă două concepte atât de înrudite, încât nicio afirmație în privința comunicării nu poate exclude informația.

În știința comunicării, informația reprezintă în general ceea ce se comunică într-unul sau altul dintre limbajele disponibile. Cu alte cuvinte, informația trebuie considerată ca o combinație de semnale și simboluri. Purtătoare de informație, semnalele sunt în sine lipsite de semnificație, însă ele dobândesc semnificații datorită unor convenții sociale.

În doctrina de specialitate se disting trei valențe ale conceptului de informație:

- *aspectul sintactic* al informației, respectiv succesiunea impusă semnalelor grafice, auditive sau electrice de către emițător;

- *aspectul semantic* al informației, respectiv semnificația acordată semnalelor pe baza convențiilor sociale. Semnificația poate să nu fie identică pentru toți cei care participă la actul comunicativ. Astfel, se impune distincția între informația semantică intenționată (informația pe care emițătorul vrea să o transmită) și informația semantică realizată (informația pe care receptorul o desprinde din mesajul receptat);

- *aspectul pragmatic*, respectiv ceea ce se întâmplă cu informația primită sau cu efectul acesteia asupra receptorului.

Comunicarea pornește de la emițătorul care intenționează să transmită informația și care folosește un cod util scopului său. Actul comunicării se încheie cu implicații pragmatice pentru receptor, ceea ce reprezintă etapa finală a transferului de informație².

¹ Dacă ar fi să extrapolăm această noțiune dându-i și valoarea de orice stimul senzorial extern, am putea să apreciem că informația face parte chiar și din existența noastră nocturnă, evident ne referim la aceea petrecută în timpul somnului. În acest sens, a se vedea S. Freud, *Interpretarea viselor*, Ed. Trei, București, 2003, p. 40 și urm.

² P. Abraham, *op. cit.*, p. 46 și 47.